

Atles d'arqueologia urbana de Granollers Alexandra Uscatescu (coord.)

Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2004, 171 pàg. + CD-ROM

Ressenya

Gemma Hernández Herrero

Cap de l'Àrea de Coneixement i Recerca
Direcció General del Patrimoni Cultural
Generalitat de Catalunya

Des de fa algunes dècades ens hem acostumat a assistir a la realització d'intervencions arqueològiques en els nostres nuclis urbans. Els arqueòlegs i la seva recerca històrica s'han incorporat al paisatge urbà, a la nostra vida quotidiana, i la seva activitat ha deixat de ser un caprici romàntic. La investigació de la història de la ciutat basada en els testimonis arquitectònics o estratigràfics –el patrimoni arqueològic de la ciutat– va donar lloc a l'arqueologia urbana.

L'arqueologia urbana va néixer de la necessitat d'estudiar l'evolució històrica de la ciutat, entenent-la com un *unicum*, l'evolució històrica entesa com tot el que ha impulsat i provocat canvis en el territori des de tots els punts de vista (urbanístic, social, etc.) fins a esdevenir el que és ara i avui, una ciutat viva que canvia i evoluciona, des de la prehistòria fins a l'actualitat. És una disciplina relativament recent, dotada d'una metodologia i problemàtica

pròpia i íntimament lligada a les obres d'infraestructura o de desenvolupament urbanístic de les ciutats, que eclosionà en tota l'Europa occidental amb gran força cap als anys setanta. La naturalesa canviant dels escenaris urbans féu palesa la necessitat d'inventariar i estudiar de forma exhaustiva el seu patrimoni històric i arqueològic, i s'encunyà aleshores un terme prou explícit per referir-se al patrimoni arqueològic urbà: els arxius del sòl.

Restablerts els valors democràtics, el 1980 la Generalitat de Catalunya creà, en el si del Departament de Cultura, el Servei d'Arqueologia. D'entre les tasques prioritàries iniciades llavors, cal destacar la realització de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya. La documentació recollida en dit inventari fou l'inici o embrió del Programa d'Arqueologia Urbana (PAU). Creat l'any 1989, el PAU té com objectiu primordial

impulsar l'existència dels mecanismes i les ordenances o plans urbanístics necessaris per poder estudiar i protegir de manera reglada aquells béns mobles i immobles de caràcter històric, susceptibles de ser estudiats amb metodologia arqueològica, que es troben en el subsòl o la superfície dels nuclis urbans de Catalunya.

En aquest sentit, les activitats desenvolupades per aquest programa des de la seva constitució havien estat la documentació i l'inventari de les restes arqueològiques que es trobaven al subsòl de diversos municipis de Catalunya (Badalona, Barcelona, Cardona, Girona, Isona i Conca Dellà, Lleida, Manresa, Mataró, Montblanc, Tarragona, Tortosa i Vic), documentació que era lliurada als ajuntaments amb la finalitat que fos una bona eina de gestió i s'integrés en el corpus normatiu de la planificació urbanística. D'altra banda, tots sabem que la difusió del patrimoni dels nuclis urbans és, sens dubte, un dels mecanismes més efectius per assolir una sensibilització correcta envers dit patrimoni i en el cas del patrimoni arqueològic el tema es fa encara més diàfan. Per aquest motiu, la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya va considerar oportú publicar la sèrie d'Atles d'Arqueologia Urbana de Catalunya, i va dedicar el primer número a Granollers.

La introducció a l'obra, redactada per A. Uscatescu, coordinadora de l'edició, no deixa dubtes sobre el perquè de la seva existència: pretén posar a l'abast dels ciutadans, gestors del patrimoni, urbanistes i professionals de

l'arqueologia tota la informació existent relativa al patrimoni arqueològic de Granollers. A més a més, aquest primer volum neix amb la intenció de convertir-se en una eina de treball que podrà ser utilitzada per a la planificació d'ulteriors reformes urbanístiques a Granollers, i a la vegada podrà servir com a referent per a futures intervencions arqueològiques al municipi. La labor de síntesi, realitzada per diversos especialistes, serveix per a conèixer la història i el desenvolupament urbanístic antic d'aquest municipi, ja que els continguts d'aquest atlas no es redueixen a una exposició merament descriptiva de les dades existents sobre el patrimoni arqueològic granollerí, sinó que la part més rellevant de l'estudi està dedicada a la interpretació global i cronològica de les restes arqueològiques trobades al nucli històric de Granollers.

L'estructura de l'atles arqueològic està organitzada en dos cossos amb format físic diferent, però des del punt de vista de continguts, totalment imbricats i complementaris: un llibre imprès i un CD-ROM interactiu.

La part impresa d'aquesta obra presenta una síntesi actualitzada de l'arqueologia de la ciutat de Granollers, estructurada segons un criteri cronològic, des de la prehistòria fins al segle XVII, sense oblidar una breu introducció a la geologia del municipi i una breu anàlisi sobre la muralla d'època carlina. Dins d'aquestes pàgines es presenta, de manera resumida i precisa, una revisió crítica de les interpretacions que s'han emès fins ara sobre la

Granollers antiga i medieval, amb l'objectiu final d'aportar una interpretació global de les restes arqueològiques trobades a Granollers al llarg de la seva història i una reconstrucció del desenvolupament urbanístic d'aquesta localitat. El text d'aquesta síntesi va acompanyat d'una petita selecció d'il·lustracions, ja que la documentació gràfica més representativa sobre les excavacions arqueològiques a Granollers es troba dins del CD-ROM. El volum imprès inclou, a més, una bibliografia exhaustiva i actualitzada sobre l'arqueologia d'aquesta ciutat, amb més de 250 referències bibliogràfiques específiques sobre Granollers. Al final del text, un índex topogràfic permet fer cerques i consultes més àgils de l'obra. Al llarg del text nombroses indicacions entre claudàtors remetent a la base de dades arqueològica i al catàleg que es troba en el CD-ROM adjunt.

Una valuosa aportació de l'obra és la documentació cartogràfica, que se'ns mostra tant en l'obra impresa, com en la versió digital. Integren el corpus cartogràfic una carta o plànol general del municipi on se situen els fulls que componen l'atles, que en la versió impresa té una escala d'1:25.000. Sobre aquest plànol general s'han cartografiat amb detall 19 fulls que ocupen una superfície d'uns 250 x 370 metres cadascun i que corresponen a diverses àrees del municipi on hi ha notícia i constància de l'existència de restes arqueològiques. Tres fulls de detall, cartografiats originalment a escala 1:1.000, detallen les troballes i estructures arqueològiques de les quals hi havia documentació planimètrica. Concretament,

el full 3 (barris dels Instituts i de Ponent), el full 5 (centre històric) i el full 8 (barris de Sota el Camí Ral, Sant Miquel i Tres Torres).

El centre històric de Granollers ha estat objecte d'un tractament especial i és l'únic dibuixat a escala 1:500, amb detall de totes les estructures trobades en aquest sector. Donada la complexitat de les estructures arqueològiques que físicament es troben superposades a la zona de la plaça de l'Església, s'han elaborat diverses planimetries que, de manera esquemàtica, intenten il·lustrar l'evolució arquitectònica d'aquest centre històric durant el període romà (full 5a.1), període romà i tardoantic (full 5a.2), període tardoantic i altmedieval (full 5a.3) i període baixmedieval i modern (full 5a.4).

El CD-ROM conté, d'una banda, una documentació textual exhaustiva sobre les restes arqueològiques trobades a Granollers (base de dades i catàleg) i, d'altra banda, la base cartogràfica abans esmentada. Cal assenyalar l'agilitat que aquesta versió digital permet a l'usuari en la consulta de les dades. La documentació textual està organitzada en dos apartats que permeten l'obtenció de dos nivells jerarquitzats de la informació: el nivell d'informació bàsica correspon a una base de dades resumida i informatitzada que, al seu torn, està connectada amb la cartografia de l'atles i amb un catàleg que conté tota la informació completa (textos i documentació gràfica) de tots els solars on s'han fet intervencions arqueològiques o sobre els quals hi ha notícia de l'existència de restes arqueològiques.

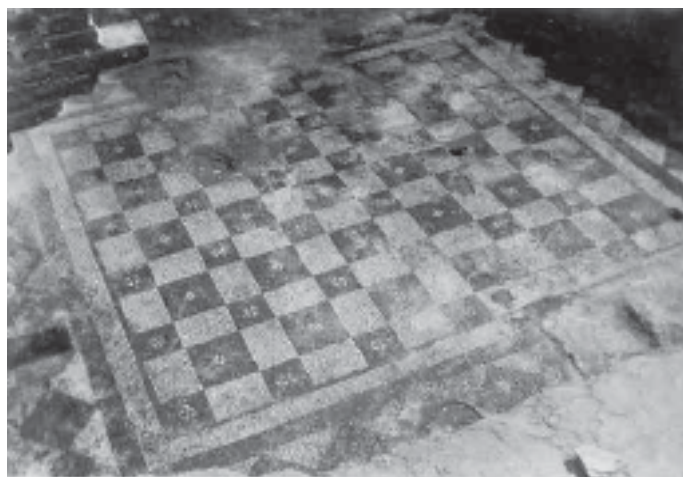
Les entrades de la base de dades estan organitzades segons un número de referència que correspon a un punt topogràfic marcat dins de la cartografia general de l'atles. Cada fitxa de la base de dades correspon a un espai o solar urbà on hi ha notícia de l'existència de restes arqueològiques o hi ha constància de la realització d'alguna intervenció arqueològica, tant si s'ha constatat la presència de restes arqueològiques com si no. Cadascuna de les entrades o fitxes de la base de dades conté la informació mínima indispensable sobre el solar o espai urbà analitzat, tant des del punt de vista urbanístic com des de l'arqueològic.

La part més substancial de la informació arqueològica es troba dins de l'anomenat *Catàleg*, el qual, i a diferència de la base de dades, no està organitzat per solars

sinó, seguint un criteri netament arqueològic, per grans àrees i estructures o conjunts arquitectònics antics. Aquest tractament diferenciat de la informació respon a una realitat evident: que els solars actuals no corresponen exactament a la superfície ocupada per les restes estructurals antigues. El catàleg inclou una relació de totes les excavacions o notícies de caràcter arqueològic que hi ha hagut en una zona determinada de la ciutat actual, exposades seguint un criteri cronològic fins a arribar a l'actualitat. Finalment, es fa una interpretació global de les restes o estructures arqueològiques analitzades.

Hi ha altres dades que cal destacar, com ara la informació referent al tractament de les restes amb posterioritat a la intervenció arqueològica, el seu estat de

Mosaic romà al pati de l'antiga presó, actualment plaça de Folch i Torres cantonada amb el carrer de Sant Bartomeu. (Fotografia: Josep Estrada, 1947) (Vegeu fitxa a *Lauro* 22-23)

conservació, la localització actual dels materials mobles exhumats o la protecció legal que tenen les estructures trobades, que sempre fa referència al Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Arqueològic de l'Ajuntament de Granollers, vigent des d'abril de 2003. Tot un seguit de recomanacions generals sobre l'adequació i conservació de les restes arqueològiques *in situ* o sobre la conveniència de continuar la investigació arqueològica en els solars adjacents per tal d'obtenir més informació sobre un determinat edifici antic o completar la informació ja existent sobre un període històric de la Granollers antiga enriqueixen aquesta secció de l'obra.

La doble presentació de l'obra és especialment interessant quant al material gràfic. Efectivament, el fet de disposar de la documentació gràfica existent d'una determinada estructura en format digital facilita que pugui ser fàcilment visualitzada i manipulada per l'usuari mentre està llegint el

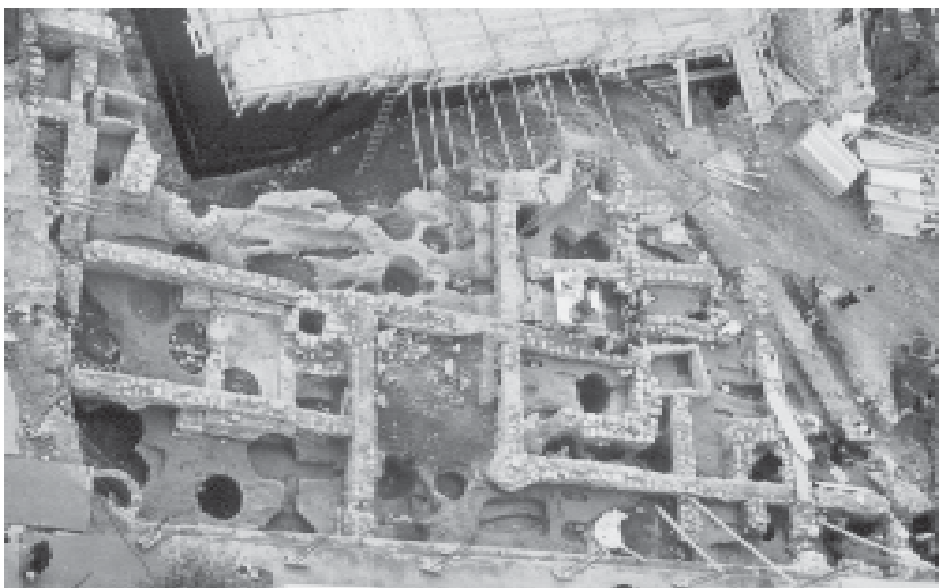
text. Pel que fa a la cartografia, cal fer constar que tot i que és la mateixa que es presenta en el volum imprès, la versió digital incorpora un enllaç entre els fulls que componen l'atles, la base de dades i el catàleg general, i poden ser visualitzats en la pantalla de l'ordinador.

Els continguts del CD-ROM (base de dades, catàleg general, documentació gràfica i fulls de l'atles) estan totalment enllaçats entre ells. A més a més, el CD-ROM integra una aplicació informàtica autoexecutable que inclou un sistema de cercador que permet accedir, de manera senzilla i assequible, tant a la base de dades i catàleg general com als fulls de l'atles. El sistema de cercador per accedir a la informació està organitzat en dos nivells, que responen als diversos requeriments informatius dels possibles usuaris: cerca tutoritzada i cerca avançada.

Una altra de les opcions que ofereix el CD-ROM és la possibilitat de visualitzar les restes arqueo-

lògiques de Granollers per períodes. Per raons òbvies, aquesta possibilitat està reduïda al full dedicat al centre històric de la ciutat, ja que és l'únic que presenta documentació gràfica de les estructures antigues. L'usuari podrà veure l'aspecte que tenia Granollers a l'època romana, medieval o moderna només triant una d'aquestes opcions al menú desplegable anomenat «Visualització per períodes».

Moltes són les pàgines que podríem dedicar a comentar aquesta obra, una esplèndida aportació al coneixement de la història més remota de Granollers i una esperançadora mostra dels fruits de la cooperació entre institucions públiques diverses i professionals de l'arqueologia. Sense la col·laboració entre el Departament de Cultura, l'Ajuntament i el Museu de Granollers i la seva assumpció de responsabilitats en la recerca arqueològica i en la defensa del patrimoni, aquesta obra no hauria estat possible, i el que és més important, no tindria cap validesa.

Excavacions arqueològiques a la plaça de l'Església, davant de l'antiga rectoria: estructures romanes, medievals i sagrera de l'església de Sant Esteve. (Fotografia: Iñaki Moreno, Àtics, 2002)